

З'ЯСУВАЛЬНІ СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ ЯК ЗАСІБ УВЕДЕННЯ ЧУЖОГО МОВЛЕННЯ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

У пропонованій статті описано прийоми реалізації чужого мовлення в науковому дискурсі, а також проаналізовано способи експлікації статусу чужого мовлення в з'ясувальних конструкціях, які функціонують у науковому стилі. Виявлено, що в наукових текстах складнопідрядні з'ясувальні речення можуть передавати чуже мовлення з прямою (персональною) та узагальненою вказівкою на автора. Ці способи насамперед пов'язані з особливою мотивацією та прагматичною настановою, що й обумовлює текстотвірні можливості чужого мовлення.

Ключові слова: з'ясувальні складнопідрядні речення, науковий дискурс, чуже мовлення, авторське мовлення, відчуження мови.

Oliiynk E. Explanatory Complex Sentences as a Means of Introducing Indirect Speech in Scientific Discourse. *Explanatory complex constructions are the most common type of complex sentences, but today there are no monographic descriptions of their functioning in the scientific style of the modern Ukrainian language. Since the lexical and grammatical features of explanatory complex constructions are completely dependent on the field of application, it is an essential task to describe them within a certain style, in our case scientific. Insufficient study of the problems of scientific texts, their organization and means of expression determines the relevance of our article and will contribute to the development of the theory of scientific discourse.*

The main purpose of the article is to study the role of explanatory sentences as a means of introducing indirect speech in scientific discourse. To achieve this goal, we solve the following tasks: to describe the most common means of transmitting indirect speech in linguistics; to find out the methods of realization of indirect speech in scientific discourse; to analyze the ways of explication of the status of indirect speech in the explanatory constructions functioning in the scientific discourse.

Complex explanatory sentences in scientific discourse are the most popular way of introducing an indirect speech. This is due to the fact that their lexical and syntactic properties provide great opportunities for the use of various forms of direct and indirect speech. The presence of two predicative units with lexical and grammatical index

of connection, the first of which belongs to the author of the research, and the second to the original source, allows to present indirect speech in a sufficiently detailed form and, at the same time, to fully demonstrate the assessment given to this speech, pointing not only to it in general, but also to the grounds of its provision.

In scientific texts complex explanatory constructions can convey someone indirect speech with a direct (personal) and generalized reference to the author. These methods are mainly connected with special motivation and pragmatic instruction, which determines the text-forming possibilities of indirect speech.

Key words: *explanatory complex sentences, scientific discourse, indirect speech, alienation of language.*

Вступ

У сучасній лінгвістиці спостерігаємо активність у дослідженні новітніх тенденцій наукової мови, що насамперед пов'язано з інтенсивністю процесів міжкультурної наукової комунікації та глобалізації.

Різні аспекти теорії наукового тексту знайшли свій опис у мовознавчих розвідках українських і зарубіжних дослідників: Рашида Алікаєва, Марини Арделян, Олени Баженової, Івана Білодіда, Ганни Васильєвої, Віктора Виноградова, Зоряни Висоцької, Маргарити Кожині, Алли Коваль, Ірини Колегаєвої, Марії Котюрової, Ольги Лаптевої, Наталії Непийводи, Марії Пещак, Ольги Покровської, Світлани Руденко, Лариси Сапожнікової, Пилипа Селігея, Людмили Славгородської, Олександри Суперанської, Олени Троянської та ін.

Як зазначають автори колективної монографії «Лексичні та синтаксичні особливості наукового стилю української мови», своєрідність наукового стилю в тому, що в ньому превалює писемна форма спілкування з адресатом, що зумовлює застосування таких синтаксичних структур, завдяки яким виклад набуває найбільшої точності (Руденко, 2013: 153). Це засвідчує важливість ґрунтовного дослідження синтаксичних засобів оформлення наукових текстів.

Одним з ресурсів, що допоможе досягнути специфіку синтаксичної організації наукового дискурсу, є з'ясувальні складнопідрядні речення. Незважаючи на те, що з'ясувальні конструкції є найпоширенішим різновидом складнопідрядних речень, на сьогодні немає монографічних описів щодо їх функціонування в науковому стилі сучасної української мови. Оскільки лексико-граматичні особливості з'ясувальних складнопідрядних конструкцій цілком залежні від

сфери вживання, їх опис буде доречним у межах певного стилю, у нашому дослідженні — наукового, що дасть змогу зробити внесок у розвиток теорії наукового дискурсу. Актуальність нашої розвідки зумовлена недостатністю вивчення проблематики наукових текстів, їх організації та засобів вираження.

Мета роботи — визначити й описати роль з'ясувальних конструкцій як засобу введення чужого мовлення в науковому дискурсі. Для досягнення мети розв'язуємо такі завдання: 1) описати найпоширеніші засоби передачі чужого мовлення в лінгвістиці; 2) з'ясувати прийоми реалізації чужого мовлення в науковому дискурсі; 3) проаналізувати способи експлікації статусу чужого мовлення в з'ясувальних конструкціях, що функціонують у науковому дискурсі.

Методи дослідження

У роботі застосовуємо низку методів дослідження, з-поміж яких основними обрано метод лінгвістичного опису з його універсальними прийомами спостереження й інтерпретації мовних фактів (подано способи асиміляції чужого мовлення в тексті, проаналізовано структурно-семантичні можливості з'ясувальних конструкцій у текстах наукового стилю), а також метод суцільної вибірки (під час добору фактичного матеріалу). Для аналізу було залучено тексти різних сфер науки: природничих, сільськогосподарських, гуманітарних, поведінкових тощо.

Виклад основного матеріалу

З'ясувальні складнопідрядні речення є надзвичайно чутливими щодо сфери вживання і тому можуть бути розглянуті як продукт взаємодії лексико-синтаксичних властивостей та системи факторів, характерних для певної функціональної сфери.

Основними факторами, що зумовлюють особливості функціонування синтаксичних конструкцій у науковому дискурсі, є специфічні відношення між адресантом і адресатом та пов'язана з ними полідискурсивність наукового тексту.

Найбільш поширеним способом експлікації полідискурсивного зв'язку в науковому тексті є введення в нього чужого мовлення. Визначальну роль у цьому процесі відіграють з'ясувальні складнопідрядні речення. Двочастинна структура з'ясувальних конструкцій уможливорює особливий характер зв'язків у тексті: головна частина

речення стає введенням позатекстового фрагменту, а підрядна — забезпечує наявність чужого тексту, при цьому головна частина може не тільки вводити чуже мовлення, а й давати йому оцінку.

Отже, складнопідрядні з'ясувальні речення можуть установлювати міжтекстові відношення, формуючи полідискурсивність. У науковому дискурсі це пов'язано з особливостями взаємодії між адресантом і адресатом, тобто чужі тексти дібрані з урахуванням такої мети, як формування наукової компетенції, коли знання наукових персоналій та особливостей їх взаємодії становить важливу основу для розуміння сучасної наукової методології.

Передача чужого мовлення є предметом дослідження українських і зарубіжних мовознавців. Найпоширенішими засобами його репрезентації науковці визнають «невласне пряму мову» (Каранська, 1992; Кулик, 1965), «напівпрямую мову» (Багмут, 2000), «вкраплену мову» (Каранська, 1992), «здогадну пряму мову» (Ющук, 2006) тощо.

Існування в лінгвістиці термінів «чуже мовлення» (Михайло Бахтін, Степан Бевзенко, Тетяна Винокур, Дмитро Ганич, Іван Олійник), або «чужа мова» (Багмут, 2000) зумовлено тим, що чуже мовлення кваліфікується свідомістю як дане зовнішнім світом на протигагу власному мовленню, яке для суб'єкта має внутрішню передісторію і, відповідно, сприймається як інтелектуальна власність.

Особливості кваліфікації конструкцій чужого мовлення, зокрема основні їх різновиди, детально описані в розвідці Григорія Чумакова (Чумаков, 1975).

У процесі освоєння й уточнення наукової картини світу чуже мовлення для дослідника стає одним зі способів співвідношення безпосереднього об'єкта вивчення з власним уявленням про нього. Чуже мовлення в науковому дискурсі, що вже містить відображення результатів осмислення цього об'єкта, реалізується в епістемологічних та аксіологічних орієнтирах: *Наприклад, Г.А. Злобін та С.Г. Келіна відмічають не без підстав, що не можна визнати недіючими норми типу ст. 71 (пропаганда війни), ст. 74 (порушення національної і расової рівноправності), які, хоча і не застосовуються на практиці, але є важливими кримінально-правовими гарантіями конституційних прав громадян. Є підстави думати, що такі норми необхідні, і в майбутньому їх число має збільшуватися* (Лихова, 2006: 238); С. Б. Гавриш *правильно вважає, що мова в даному випадку іде не про суспільні*

відносини, а про належну поведінку даної особи в кожному випадку відповідно до вимог загальної норми (Лихова, 2006: 69).

Виділення чужого мовлення в науковому дискурсі зумовлюється особливими правилами, і найголовнішим тут постає прийом авторизації (Маргарита Кожина, Галина Золотова й інші): Так, **церковний історик XIX ст. О. Нікольський** вважав, що за своїми поглядами Міхневич тяжів до Фіхте... (Колодний, 2012: 5); **І. Е. Мусаєлян та Ю. О. Славінський** підкреслюють, що підприємництво — це процес соціальної інновації, спрямований на започаткування й ведення власної справи, професійних організацій, нових професій і робочих місць (Гриценко, 2018: 40).

Вимоги, пов'язані з розмежуванням свого й чужого в науковому дискурсі, мають не лише етичну основу, що передбачає ставлення до чужого слова як особливого виду інтелектуальної власності, але й основу логічну, яка ґрунтується на визнанні того, що чуже мовлення народжується в певній свідомості як складна система поглядів (навіть суб'єктивних), і без указівки на цю систему інформація є неповною.

На противагу авторизації, яка вказує на суб'єкта мовленнєво-мисленнєвої діяльності, досить широко використовують прийом «відчуження мови», пов'язаний з указівкою на належність судження до наукової аксіоматики: **Відомо, що** для поліпшення господарських якостей кислих ґрунтів слід вживати вапнування (Фурдичко, 2018: 44); Експериментально **доведено, що** кремнієві добрива в ґрунті забезпечують поглинання рослинами фосфору з важкодоступних форм фосфатів, за їх використання зменшується хімічне зв'язування фосфору ґрунтом, здійснюється позитивний стимулюючий вплив на розвиток кореневої системи рослин, швидкість їх росту, продуктивність та стресостійкість (Фурдичко, 2018: 58); **Установлено, що** два точкові заряди по 1 Кл на відстані 1 м один від одного у вакуумі взаємодіють із силою $9 \cdot 10^9$ Н (Засекіна, 2019: 8).

За слушним спостереженням Юлії Астратової, кваліфікація чужого мовлення завжди має відносну точку відліку, тобто поняття чужої мови може бути визначене тільки на тлі мови своєї. Важливість указівки на автора визначається насамперед тим, що саме вона “застерігає” про чуже мовлення (Астратова, 2013: 40). Зауважимо, що вказівка на автора є концептуально значущим компонентом не лише з'ясувальних речень, але й усього наукового тексту в цілому.

Персоналії, про які йдеться в науковому тексті, у всьому різноманітні вказаних взаємовідносин один з одним й із самим автором тексту створюють його концептуальну основу, оскільки позиція автора наукового тексту стає по-справжньому очевидною лише внаслідок її співвідношення з позиціями інших дослідників.

Проте фактичний матеріал засвідчує, що пряма вказівка на автора не є єдиним способом експлікації чужого мовлення. Маркери чужого слова в науковому тексті підпорядковані прагматичним завданням і можуть бути прихованими або ж зливатися з текстом та відкриватися тільки під час аналізу текстового фрагмента: ***На перший погляд може здатися, що встановлення зон відкриває широке поле для сваволі дослідника, для його суб'єктивних смаків і поглядів*** (Перебийніс, 2013: 26). Приклад показує очевидність того, що автор не може бути прихильником висловленої думки. Тільки розуміння, що зміст підрядної частини не є продуктом авторської свідомості, дає змогу побачити маркер чужого мовлення *на перший погляд*. Цей маркер актуалізує в значенні дієслова *здатися* сему недостовірності, припущення і робить її провідною. Імпліцитний характер відчуженого мовлення в таких реченнях зумовлений прагматичною настановою.

Досліджуваний матеріал показав, що в текстах наукового стилю в складнопідрядних з'ясувальних реченнях статус чужого мовлення може експлікуватися такими способами: 1) з прямою (персональною) вказівкою на автора; 2) з узагальненою вказівкою на автора.

Кожен спосіб пов'язаний з особливою мотивацією і прагматичною настановою, що насамперед визначає текстотвірний потенціал чужого мовлення.

Способи з прямою (персональною) вказівкою на автора відкрито показують авторське мовлення, тому й не викликають труднощів ідентифікації та опису.

У таких конструкціях ім'я автора слів може вводитися кількома способами (на рівні головних і другорядних членів речення):

1. Ім'я автора відчуженої мови займає синтаксичну позицію суб'єкта в головному реченні й може супроводжуватися певними коментарями: ***О.А. Лукашева відзначає, що права людини — це визначені нормативно структуровані властивості та особливості буття особи, які виражають її свободу і є невід'ємними та необхідними способами і умовами її життя, її взаємовідносин із суспільством,***

державою, іншими індивідами (Лихова, 2006: 82); Ще в 1797 р. **італійський фізик Алессандро Вольт** довів, що в місці контакту (дотику) двох різних металів виникає різниця потенціалів, яку тепер називають контактною (Засекіна, 2019: 57); Так, **церковний історик XIX ст. О.Нікольський вважав, що** за своїми поглядами Міхневич тяжів до Фіхте, Г.Шпет відзначав його симпатії до шеллінгіанства й романтизму, Д.Чижевський у «Нарисах з історії філософії на Україні» підкреслював вирішальний вплив Гегеля (Колодний, 2012: 5).

Індивідуалізація авторства в науковому тексті може зумовлюватися різними чинниками, зокрема прагматичними, наприклад, у кваліфікаційних роботах це один зі способів показати власну наукову ерудицію, у навчальних текстах — розширення світоглядних уявлень адресата. Супровідні коментарі констатації авторства, як правило, містять вказівку на їхній високий науковий статус. Подібні зауваження покликані, мабуть, надати значущості наведеним думкам і судженням.

2. Позицію суб'єкта в головній частині речення займає займенниковий іменник, що замінює ім'я автора, вказане в попередньому реченні: *Інший німецький філософ Дітріх фон Гільдебранд також пройнявся проблемою визначення того, що таке філософія у відповідній розлогій праці. Він не погоджується з тим, що існує криза філософії, що відсутні філософи, які справді мають статус мислителів* (Жадько, 2018: 5); *Р. Пуанкаре не лише бачив, а радше відчував і передбачав наприкінці XIX ст. актуальні й потенційні можливі негативні наслідки досягнень науки та неконтрольованого впровадження її результатів у виробництво. Однак він зазначав, що подолати їх без науки, наукового розуму неможливо* (Мельник, 2013: 12).

Подібні способи вказівки на авторство використовують у тому разі, коли потрібен розлогий коментар наведеного посилання, наприклад, у першому контексті перше речення — це констатація зацікавлення автора конкретно проблемою (*Інший німецький філософ Дітріх фон Гільдебранд також пройнявся проблемою визначення того, що таке філософія у відповідній розлогій праці*).

У другому контексті перше речення містить пояснення витоків тих поглядів, що представлені в з'ясувальному реченні від імені автора.

3. Ім'я автора займає синтаксичну позицію другорядного члена речення при предикаті без впливу денотативного суб'єкта дії на позицію суб'єкта синтаксичного: *Так, у дослідженнях В.О. Василенка*

вказується, що *innovation* (англ.) складається з двох слів — латинського «новація» (новизна, нововведення) і англійського префікса «in», що означає «в», «введення» (Карамушка, 2011: 11).

У таких прикладах, як зазначає Ніна Арутюнова, усунення денотативного суб'єкта з позиції суб'єкта синтаксичного має не лише конструктивне значення, загалом це зміна акцентів викладеного з автора на зміст мовлення (Арутюнова, 1988). Перенесення на позицію граматичного суб'єкта підрядного речення і його відчуженого змісту робить підрядну частину центром уваги адресата, залишаючи для вказівки на автора другорядну граматичну й смислову позицію.

Поруч з конкретизацією автора в науковому стилі дуже поширені способи передачі чужого мовлення **з узагальненою вказівкою на авторство**. У таких конструкціях узагальнення цілковито залежатиме від різних передумов, наприклад, наукової спеціальності, певної наукової школи, студії тощо (Баженова, 2001). Основними критеріями вибору тут, на наш погляд, можна вважати поширення та визнання певної думки, ідеї, гіпотези в науковому співтоваристві й комунікативну стратегію автора, що покликається на чуже слово, наприклад, у навчальних текстах вказівка на конкретного автора виконує своєрідну виховну функцію: прищеплює вміння орієнтуватися в наукових персоналіях.

Уточнити функції узагальнення авторства дає змогу розгляд змістового аспекту співвідношення головного й підрядного речень. У досліджуваному матеріалі розширення здійснюється в такий спосіб: експлікація колективного авторства є не просто визнанням того, що певна думка чи судження має не одного, а декілька прихильників, важливим є зовсім не кількісний критерій. Узагальнення зводить до певної концептуально значущої спільності різні, не завжди схожі позиції, через що практично неможливо використати пряме цитування при вказівці на колективне авторство — узагальнення робить висновок майже безвідносним до слів одного представника, і саме повідомлення має належати єдиній організуючій свідомості автора кінцевого тексту. У результаті маємо судження, у якому вказівка на узагальнене авторство не показує список прихильників, а дає методологічне підґрунтя тієї позиції, що відображена в з'ясувальній підрядній частині, наприклад: *Дослідники підкреслюють, що у процесі прийняття управлінських рішень у конкретних управлінських ситуаціях*

простежується тісна взаємодія об'єктивних та суб'єктивних чинників (Помиткіна, 2013: 34); Стосовно професійного самовизначення, **статисти констатують, що** близько 85% старшокласників не визначилися з подальшою професією, **що** в результаті призводить до 17,4% безробітної молоді по відношенню до економічно активного населення (за даними МОП 2012 р.). **Інші вчені вважають, що** одним з кінцевих продуктів стратегічного менеджменту є проект структури організації і змін, **що** дають змогу йому адаптуватися до зовнішнього середовища (Карамушка, 2011: 11).

У таких реченнях узагальнення має досить високий рівень абстракції, практично наведено погляди, що їх поділяє абсолютна більшість учених певної спеціальності, іноді навіть статус науковців не робить ці погляди автоматично істинними, і з ними можна не погоджуватися, сперечатися тощо.

Висновки

Складнопідрядні з'ясувальні речення в науковому дискурсі постають найзатребуванішим засобом уведення чужої мови. Це зумовлено тим, що їх лексико-синтаксичні властивості надають великих можливостей для використання різних форм свого й чужого слова. Наявність двох предикативних одиниць з лексико-граматичним показником зв'язку, перша з яких належить цитувальникові, а друга — цитованому, дає змогу подати чуже слово в достатньо розгорнутому вигляді й водночас досить повно продемонструвати оцінку, надавану чужому мовленню, з указівкою не лише на неї загалом, а й на підстави її надання.

У наукових текстах складнопідрядні з'ясувальні конструкції можуть передавати чуже мовлення з прямою (персональною) та узагальненою вказівкою на автора. Ці способи насамперед пов'язані з особливою мотивацією і прагматичною настановою, що й зумовлює текстотвірні можливості чужого мовлення.

Перспектива подальшого дослідження полягає у вивченні співвідношення констатації та оцінки в способах уведення чужої мови за допомогою з'ясувальних складнопідрядних речень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова, Н. Д. (1988). *Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт*. Москва: Наука.
2. Астратова, Ю. В. (2013). Пропозициональная структура изъяснительного предложения. *Актуальные проблемы гуманитарного знания*

в техническом вузе. Материали научно-методической конференции, посвященной 240-летию Горного университета (с. 39–42). Санкт-Петербург: Нац. минерально-сырьевой ун-т «Горный». 3. **Багмут, А.** (2000). Напівпрямая мова. В *Українська мова: Енциклопедія* (с.402). Київ: Українська енциклопедія. 4. **Баженова, Е. А.** (2001). *Научный текст в аспекте политекстуальности*. Пермь: Изд-во Пермского ун-та. 5. **Гриценко, І. С.** (Ред.). (2018). *Адміністративне право і процес*, 3 (22). Узято з <http://applaw.knu.ua/arkhiv-nomeriv/3-22-2018.pdf>. 6. **Жадько, В. А.** (2018). *Розуміння філософії через діалог з видатними мислителями*. Запоріжжя: Вид-во ЗДМУ. 7. **Засекіна, Т. М., & Засекін, Д. О.** (2019). *Фізика і астрономія: підручник для 11 класу*. Київ: Орion. 8. **Карамушка, Л. М., & Москальов, М. В.** (2011). *Психологічні умови підготовки майбутніх менеджерів до управління змінами в організації: монографія*. Київ: Просвіта. 9. **Каранська, М. У.** (1992). *Синтаксис сучасної української літературної мови*. Київ: НМК ВО. 10. **Колодний, А. М., & Кравченко, П. А.** (Ред.). (2012). *Філософські обрії*, 28. Узято з http://pnp.u.edu.ua/ua/text/filosofski_obrii/Filosofski_obrii_28.pdf. 11. **Кулик, Б. М.** (1965). *Курс сучасної української літературної мови. Синтаксис*. Київ: Рад. шк. 12. **Лихова, С. Я.** (2006). *Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України)*. Київ: ВПЦ «Київський університет». 13. **Мельник, В. П.** (Ред.). (2013). *Наука і цінності людського буття*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка. 14. **Перебийніс, В. І.** (2013). *Статичні методи для лінгвістів*. Вінниця: Нова книга. 15. **Помиткіна, Л. В.** (2013). *Психологія прийняття особистістю стратегічних життєвих рішень: монографія*. Київ: Кафедра. 16. **Руденко, С. М.** (Ред.). (2013). *Лексичні та синтаксичні особливості наукового стилю української мови*. Харків: ХДУХТ. 17. **Фурдичко, О. І.** (Ред.). (2018). *Агроекологічний журнал*, 1. Узято з <http://journalagroeco.org.ua/issue/view/9676>. 18. **Чумаков, Г.** (1975). *Синтаксис конструкций с чужой речью*. Киев: Вища шк. 19. **Ющук, І. П.** (2006). *Українська мова (3-тє вид.)*. Київ: Либідь.

REFERENCES

1. **Arutyunova, N. D.** (1988). *Tipy yazykovykh znachenij: Ocenka. Sobytie. Fakt* [Types of language values: Estimation. Event. Fact]. Moskva: Nauka [in Russian]. 2. **Astratova, YU. V.** (2013). *Propozitsional'naya struktura iz»yasnitel'nogo predlozheniya* [Propositional structure of an explanatory sentence]. *Aktual'nye problemy gumanitarnogo znaniya v tekhnicheskoye vuze. Materialy nauchno-metodicheskoy konferencii, posvyashchennoy 240-letiyu Gornogo universiteta — Actual problems of humanitarian knowledge in a technical university. Materials of the scientific and methodological conference dedicated to the 240th anniversary of the Mining University* (pp. 39–42). Sankt-Peterburg: Nac. mineral'no-syrevoj un-t «Gornyy» [in Russian]. 3. **Bahmut, A.** (2000). *Napivpriama mova* [Semidirect language]. In *Ukrainska mova: Entsiklopediia – Ukrainian language: Encyclopedia*, (p. 402). Kyiv: Ukrainska entsyklopediia [in Ukrainian]. 4. **Bazhenova, E. A.** (2001). *Nauchnyy tekst v aspekte politekstual'nosti* [Scientific text in the aspect of polytextuality]. Perm': Izd-vo Permskogo un-ta [in Russian]. 5. **Hrytsenko, I. S.** (Ed.). (2018). *Administratyvne pravo i protses* [Administrative law and process], 3(22). Retrieved from <http://applaw.knu.ua/arkhiv-nomeriv/3-22-2018.pdf> [in Ukrainian]. 6. **Zhadko, V. A.** (2018). *Rozuminnia filosofii cherez dialog z vydatnymi mysliteliamy* [Understanding philosophy through dialogue with prominent thinkers: a monograph]. Zaporizhzhia: Vyd-vo ZDMU [in Ukrainian]. 7. **Zasiekina, T. M., & Zasiekin, D. O.** (2019). *Fizyka i astronomiia: pidruchnyk dlia 11 klasu* [Physics and astronomy: a textbook for 11th grade]. Kyiv: Orion [in Ukrainian]. 8. **Karamushka, L. M., & Moskalov, M. V.** (2011).

Psykhologichni umovy pidgotovky maibutnikh menedzheriv do upravlinnia zminamy v orhanizatsii: a monohrafiia [Psychological conditions of preparation of future managers for change management in the organization]. Kyiv: Prosvita [in Ukrainian]. 9. **Karancka, M. U.** (1992). *Syntakyc suchacnoi ukrainkoi literaturnoi movy* [Syntax of the modern Ukrainian literary language]. Kyiv: NMK VO [in Ukrainian]. 10. **Kolodnyi, A. M.,** & Kravchenko, P. A. (Eds.). (2012). *Filosofski obrii* [Philosophical horizons], 28. Retrieved from http://pnp.edu.ua/ua/text/filosofski_obrii/Filosofski_obrii_28.pdf [in Ukrainian]. 11. **Kulyk, B. M.** (1965). *Kurs suchacnoi ukrainkoi literaturnoi movy. Syntakycs* [Course of modern Ukrainian literary language. Syntax]. Kyiv: Rad. shk. [in Ukrainian]. 12. **Lykhova, S. Ya.** (2006). *Zlochyny u sferi realizatsii hromadianskykh, politychnykh ta sotsialnykh prav i svobod liudyny i hromadianyna (rozdil V Osoblyvoi chastyiny KK Ukrainy)* [Crimes in the sphere of realization of civil, political and social rights and freedoms of man and citizen (Chapter V of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine)]. Kyiv: VPTs «Kyivskiy universytet» [in Ukrainian]. 13. **Melnyk, V. P.** (Ed.). (2013). *Nauka i tsinnosti liudskoho buttia* [Science and values of human existence]. Lviv: LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian]. 14. **Perebyinis, V. I.** (2013). *Statychni metody dlia linhvistiv* [Static methods for linguists]. Vinnytsia: Nova knyha [in Ukrainian]. 15. **Pomytkina, L. V.** (2013). *Psykhologhiia pryiniattia osobystistiu stratehichnykh zhyttievnykh rishen* [Psychology of personal strategic decision-making]. Kyiv: Kafedra [in Ukrainian]. 16. **Rudenko, S. M.** (Ed.). (2013). *Leksychni ta syntakyschni osoblyvosti naukovoho styliu ukrainkoi movy* [Lexical and syntactic features of the scientific style of the Ukrainian language]. Kharkiv: KhDUKht [in Ukrainian]. 17. **Furdychko, O. I.** (Ed.). (2018). *Ahroekologichnyi zhurnal* [Agroecological journal], 1. Retrieved from <http://journalagroeco.org.ua/issue/view/9676> [in Ukrainian]. 18. **Chumakov, G.** (1975). *Sintaksis konstrukcij s chuzhoj rech'yu* [Syntax of constructions with another's speech]. Kiev: Vishcha shkola [in Russian]. 19. **Yushchuk, I. P.** (2006). *Ukrainska mova* [Ukrainian language] (3rd ed.). Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

Олійник Еліна Вікторівна — кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та славістики, Бердянський державний педагогічний університет; вул. Шмідта, 4, м. Бердянськ, 71100, Україна.

Tel.: +38-066-068-00-51

E-mail: elina-ol@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0003-1513-6026>

Oliinyk Elina Viktorivna — Ph.D. in Philology, Docent, Associate Professor at the Department of Ukrainian Language and Slavic Studies, Berdyansk State Pedagogical University; Schmidt Str. 4, Berdyansk, 71100, Ukraine.

Надійшла до редакції 27 серпня 2020 року

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Олійник Е. В. З'ясувальні складнопідрядні речення як засіб введення чужого мовлення в науковому дискурсі. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Харків, 2020. Вип. 53. С. 94–104. DOI <https://doi.org/10.34142/23127546.2020.53.09>

АРА: Олійник, Е. В. (2020). З'ясувальні складнопідрядні речення як засіб введення чужого мовлення в науковому дискурсі. *Лінгвістичні дослідження*, 53, 94–104. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2020.53.09>